

Posouzení diplomové práce

Alena Vrbová: **František Křižík. Ze života a díla významného českého vynálezce v kontextu podnikání a samosprávy období 1868 – 1941,**

Diplomová práce na Katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, školní rok 2006/2007, 167 stran textu + 24 obrazové přílohy.

Osobnost vynálezce a podnikatele Františka Křižíka provází Alenu Vrbovou již několik studijních let. Věnovala mu už svou práci bakalářskou a práce diplomová je logickým pokračováním tohoto zájmu a těchto výzkumů. Svě motivy vysvětluje v úvodu – přitahuje ji jednak význam této osobnosti pro dějiny techniky i společnosti v českém, nebo lépe rakouském či středoevropském prostředí, jednak Křižíkův vztah k Plzni, městu, z něhož autorka pochází a které stálo také na začátku vynálezcovy podnikatelské i životní dráhy. František Křižík není osobností, o níž by toho bylo napsáno málo, spíše naopak. Každý, kdo se chce jeho životu a dílu seriózně věnovat, musí se doslova „brodit“ stovkami příležitostných novinových i časopiseckých článků oslavného či vzpomínkového charakteru, článků plných různých tradovaných faktografických chyb, zkreslení a omylů. Toho si ovšem autorka byla vědoma už na začátku svého bádání a za jeden z hlavních cílů si vytkla jít důsledně k pramenům a představit tuto osobnost sice se zaujetím a respektem k jeho dílu a morálním vlastnostem, ale současně bez idealizace a s poukázáním na jeho chyby a omyly, hlavně ve sféře profesní, odborné a podnikatelské. Její heuristický výzkum se soustředil snad do všech podstatných míst a institucí, v nichž bychom mohli Křižíkovy písemnosti a dokumenty očekávat, od Národního archivu, oblastních a bývalých okresních archivů přes archivy podnikové až po archiv Národního technického muzea, v němž je uložena Křižíkova pozůstalost. Troufám si tvrdit, že toto neudělal tak důsledně nikdo z autorů, kteří o Křižíkovi do této doby publikovali odborné články i knihy populárně naučné (namátkou Gutwirth, Kottas). Patří se zmínit, že kritická a důkladná historická monografie o Křižíkovi dosud nebyla vydána. Počtu archivů odpovídal i rozsah a velká různorodost materiálu a tedy příležitost načerpat badatelské zkušenosti – tištěné materiály firemní, úřední i soukromá korespondence, rukopisné poznámky a studie, účetní knihy, patentová literatura, osobní doklady, obrazový materiál fotografický atd. Vzhledem k tomu, že technickou stránku Křižíkových vynálezů a výrobků ponechala A. Vrbová záměrně stranou, nečekalo ji studium výkresové a technické dokumentace.

Práce je rozdělena do 11 kapitol, které v podstatě sledují biografický chronologický koncept, i když v některých momentech dává autorka přednost

přístupu tématickému, „problémovému“. Je to však provedeno citlivě, vyplývá to z logiky textu a souvislost výkladu tím není poznamenána.

Autorka nezůstala striktně jen u Křižíkova života a díla. Pokusila se přiblížit tuto osobnost v širším dobovém kontextu společenském, hospodářském a kulturním. Vzhledem k tomu, že Křižík žil téměř 100 let a jeho profesní a aktivní život se rozpíná přes časové období 70 let, znamená to, že byl přímým svědkem a často spolutvůrcem dlouhodobých procesů, např. industrializace, výrazných proměn městského prostředí, na elektrifikaci byl účasten od samotných jejích počátků, kdy veškerý „výzkum“ stál na metodě „pokus – omyl“ a obor elektrotechniky se teprve vyděloval ze strojírenství, a dožil se už plného hromadného využití elektrické energie ve všech oblastech života. Autorka nás v krátkých faktografických exkurzech seznamuje i se společenskými a profesními organizacemi, s funkcí a historií obchodních a živnostenských komor, s problematikou samosprávy atd. Svobodnému zednářství je věnována samostatná kapitola, v níž se dovídáme o organizaci a rituálech, které jsou s ním spojeny a o Křižíkově aktivitě a chápání tohoto fenoménu. To všechno přirozeně rozvádí práci do značné šíře a je logické, že jsou tyto části jen velmi stručnými seznamovacími informativními náčrti, postavenými na základní literatuře (např. Urban, Efmertová, Gruber, Čechurová atd.).

Hlavní osou práce jsou události Křižíkova života a jeho působení od nástupu do Kaufmannovy továrny, přes službu u železničních společností, vynálezeckou a podnikatelskou činnost spojenou s obloukovou lampou a jejím šířením, osvětlováním, elektrickými drahami, železnicí, elektrifikací. Pozornost je zaměřena také na výstavy, zejména na ty, kde byl Křižík aktivně účasten a především přirozeně na Zemskou jubilejní 1891, která se stala vrcholem jeho kariéry, ať po stránce organizační, výstavní i kulturně společenské. V tomto smyslu lze Křižíka označit především za osobnost 19. století, tam je jeho hlavní význam v kontextu práce technické i činnosti podnikatelské. Ve století dvacátém až do první světové války jeho podnik ještě aktivně prosperoval, zaznamenal řadu úspěchů i velkých zakázek, ale byl to přece jen pozvolný ústup ze slávy, hlavně pokud běželo o uplatnění soudobých poznatků teoretických, o sepětí technické praxe s výzkumem a konkurenční boj s ostatními výrobci. I tady se vynálezce projevil jako osobnost spíše konzervativní, spojená s duchovním klimatem a úrovní techniky konce 19. století. To všechno Alena Vrbová reflektuje a na základě pramenného studia dokládá. Dává nahlédnout do organizačního a úředního chodu Křižíkova závodu, snaží se o zhodnocení Křižíkovy osobnosti ve svém celku a na pozadí společenských změn v rozpětí od 80. let 19. století až do jeho smrti roku 1941. Oceňuje i jeho význam jako společenské autority v období první republiky, kdy Křižík byl přijímán jako vzor českého technika – vynálezce a průmyslníka, jenž se vypracoval z chudých poměrů na společenský vrchol.

Jako mravní autorita byl vnímán především v roce 1937, kdy o Vánocích oslovil za české vědce a techniky Alberta Einsteina, projevil za celý národ vůli zachovat mír a vyslovil svou víru, že technika bude sloužit především ke zlepšení podmínek lidského života a nikoliv k jeho zkáze.

Alena Vrbová napsala svou diplomovou práci jako malou monografii významné osobnosti české techniky a podnikání. Napsala ji svěžím stylem, s vyváženým rytmem kapitol i menších tematických celků, citlivě je vybrán i obrazový materiál v příloze. Konceptí i čtivostí by mohla práce dobře sloužit jako přehledné uvedení do Křižíkova života a díla.

Při svých výzkumech pramenných i při práci s literaturou prokázala autorka svou badatelskou erudici, kritický přístup k materiálu i schopnost samostatně zpracovat a využít výsledky při koncipování díla, argumentaci a formulaci svého textu. Pokud jde o literaturu, seznámila se se vším podstatným, co o Křižíkovi bylo napsáno. Pro osvětlení postavení podnikatele ve společnosti 19. a začátku 20. století prostudovala a využila i některé obecnější práce německých autorů (Ambrosius, Kocka, Ziegler). Dílo Aleny Vrbové bohatě splňuje požadavky kladené na diplomovou práci a domnívám se, že může být uznáno i jako práce rigorosní. Navrhuji ohodnotit ji stupněm – výborný.

Praha 12. ledna 2007

PhDr. Jan Hozák
vedoucí archivu NTM